

KABWARABWARAAN BAIKA TAUAKI MAN AM BWAKABWAI

Taumwane n te moan 12 n wiiki ni mwakuri

Ibukin kabebetean moan rokom i Aotiteria, ao iai bwaai tabeua aika e a tia ni kabwakai ibukim am tia kammwakuri. Ko na riai ni kabooi mwiin bwakamwane aika.

N teina ao e na iai tatauan te mwaiti ae e baireaki man am bwakabwai inanon te maan ae 12 nakon 16 te wiiki man moan rokom ibukin kabooan mwiin bwakamwane akanne. Aio e karaoaki n te aro bwa e na iai nikiran boom ae bon tau ibukin kaitaraan boon maium ni boong akana imwina.

E kakawaki bwa ko na matata bwa ni moan mwakurim n te maan ae 12 te wiiki ke e nako riki ao e na kona n aki tau nikiran am bwakabwai ibukin am kaokimwane nakoia am utu.

A KABWARABWARAKI N AM RETA NI KAMMWAKURI BWA TERA BWAAI AKANA A TAUAKI MAN BOOM AO A NA KONA N RIN IAI BAIKAI:

Kantokam n te wanikiba nako Aotiteria ao boon baom man te marae ni wanikiba nakon am tabo ni maeka ao tabo ni mwakuri.

Boon biriakinan am visa.

Kabanemwane imwain mwakurim n aron boon tuoakim ibukin marurungim, boon bwainaoraki ke tutuo riki tabeua.

Te mwane teutana ae ko anganaki bwa katean waem imwain reken am moan bwakabwai.

Taumwane aika a na reitinako man am bwakabwai

A na bon iai riki mwane aika e na tataui am tia kammwakuri man boom ni katoa bwakabwai e ngae ngke a tia ni bwara mwin kabanemwane ni kabanea ni moan rokom 12 te wiiki ma moan katean waem.

A na bon kakaokoro tein kabanemwane ake a na tatauaki man boom ibukin moan rokom ao ake a na reitinako tatauakia. Aio e na kaeneti ma am tabo iaon Aotiteria are ko mena iai, kakaokoroia taan kammwakuri ao e na kona naba n reke te kaokoro bon i marenam ma kaain am tiim ni mwakuri bwa e a nakon te tai ma kanoana.

KATOOTO IAON TAUMWANE AIKA REITINAKO AIKA A KONA NI KARAOAKI:

Boon am tabo ni maeka(ke te boraraoi), ngkana e a kaman baireaki iroun am Tia Kammwakuri.

Kabomwi ibukin te aoraki(aio ko kabaeaki iai iaon tuan am visa)

Amwarake (ngkana a katauraokai).

Boon baom (nako te mwakuri ao n oki, ao n tabetai bon ibukin kainnanom).

Kabanemwane n te auti n aron te iti, te kaeti, te ran, toma n te intanete, bwain nanon te auti, ao booia taan kaitiaki ao ununiki. Kakoaua bwa te mwaiti aei e na kona ni karinaki ibuakon boon am auti are e katoa wiiki ke e na kona n aranaki bwa te kabanemwane ae e okoro ao man tauaki man am bwakabwai.

Bwaa i riki tabeua aika ko riai n atai

- Ko na kona ni kabooaki n te wiiki, te uoua n wiiki ke n te namakaina- e na oti aio n am Reta ni Kammwakuri.
- Ko na kona n tataninga 1 ke 2 te wiiki imwain ae e reke iroum am moan bwakabwai ae bwanin.
- E na kona am tia kammwakuri n aki waakina te taumwane man am bwakabwai ni karokoa e a tia n reke iroum am moan bwakabwai ae e bwanin.
- A kona taan kammwakuri tabeman n anganiko am tai ae maan riki ibukin kaitiakan bwakamwane ake a na riai n tatauaki ao ni kabooaki mwiia.
- A na riai n oti iaon am beebwa ni bwakabwai mwaiti nako ake a na tauaki.
- Ngkana iai taai aika ko aki roko iai ni mwakuri(ko aoraki ke ko ana am motirawa n te ririki) ao e tuai ni iko mwaitin am motirawa are ko na kabooaki iai, ao e na kona ni kauarerekeaki boom ibukin anne.

Ngkana iai am titiraki ibukin am bwakabwai ke mwaane aika a tauaki, taiaoka titirakina am tia kammwakuri.

Taumwane a na kona ni kaokoro ma are e mwakoro n am Reta ni Kammwakuri

N tabetai ao e na kona n aki ataki raoi boon te bwai teuana imwain rokom i Aotiteria. Te katoto teuana, n reken am visa ao am tia kammwakuri e a biriakin naba kibam ma taabo ake ko na tiku iai ngaia are mwaiti ni mwane akana a oti n am Reta ni Kammwakuri bon ti taian katautau(waare ni katautau aika a mwakuriaki).

Ngkana ko a teirake ni mwakuri, e na anganaiko am tia kammwakuri te booma ae boou ae e na oti iai taumwane man am bwakabwai(ke am Reta ni Kammwakuri ae e oti iai bitakin mwaiti aika a na tauaki man am bwakabwai) are e na kaoti mwaitin raoi kabanemwane ibukim ma mwaiti raoi aika a na tatauaki man am bwakabwai. Kakoaua raoi bwa ko a tibwa tiaina te beebwa anne ngkana ko a oota raoi iai.

E KAKAWAKI

Am tia kammwakuri e na ti kona n taua te mwaiti ae baireaki man am bwakabwai ti man am kariaia n te koroboki ao aio bon buokam. Kawakin raoi beebwa aika ko tiaina ibukin am rongorongo ao bon buokam n taai rimwi ngkana manga iai am kan oota.

Baao Ni Mwamwananga

E na bon kaokoro bon te bao nakon te tabo ni mwakuri ao n oki ibukin te tia mwakuri temanna ma temanna n ana tabo ae e kaokoro iaon Aotiteria.

E na kona am tia kammwakuri ni bairea te bao - ni kaea am mwakuri ao n oki ke ko na kona ni kabonganai baao ni mwamwananga ibukia te botanaomata aika tauraoi, ke ko bwatika ke ko bon bairea oin baom.

Ngkana ko tangoa te bao mairoun am tia kammwakuri, tiaki nanona bwa ai am bwai te bao anne n tokin am contract ni mwakuri. Boon tangoan te bao e kabooi baikai: kabutan te kaa(kabomwi, tauan mwiin te kaa, boon bwaina ma karaoana ngkana iai te uruaki); boon te bwaa (tein boon te bwaa n te wiiki man \$50 nakon \$150 n te wiiki) e na kona n raka riki ae ko na kabwaka ke e na rin ibuakon kabanemwane akanne. E kakawaki ko na kakoaua raoi otam iroun am tia kammwakuri.

Bon iai inaomatam n rinea oin baom ngkana ko a reke raoi tikum ao ko a mwengaraoi raoi iaon Aotiteria.

Tabo ni Maeka

E na kataia am tia kammwakuri ni kakaia am tabo ni maeka ae e na aki rangi ni bobuaka, ao e na kaan ma am tabo ni mwakuri ma aio e a bon nakon are e kona n reke man tauraoi n te tai anne.

Boon te auti e kona ni kakaokoro bwa e a nakon taraan bwai n aekan te tabo, buburan ma aekan te auti ni maeka, iai ke akea bwain nanona n reitaki ma te intanete ma te iti, te kaeti ao te ran. E na kona n reke ngkanne ae e kaokoro te mwaiti ae ko na kabwaka ibukin am tabo ni maeka ma ae a kabwaka kaain am tiim.

Bon iai inaomatam n rinea am tabo ni maeka ae ko kan tiku iai n te tai are ko a matoa iai tikum iaon Aotiteria. E ngae n anne ao ngkana ko iangoa otinakom man te tabo ni maeka are e baireaki ibukim ao ko riai ni moantaai ni kaongoa am tia kammwakuri. Am tia kammwakuri ane e na bon kaongoko bwa iraua am wiiki ae ko riai ni kaongoa iai imwain ae ko otinako man am tabo ni maeka.

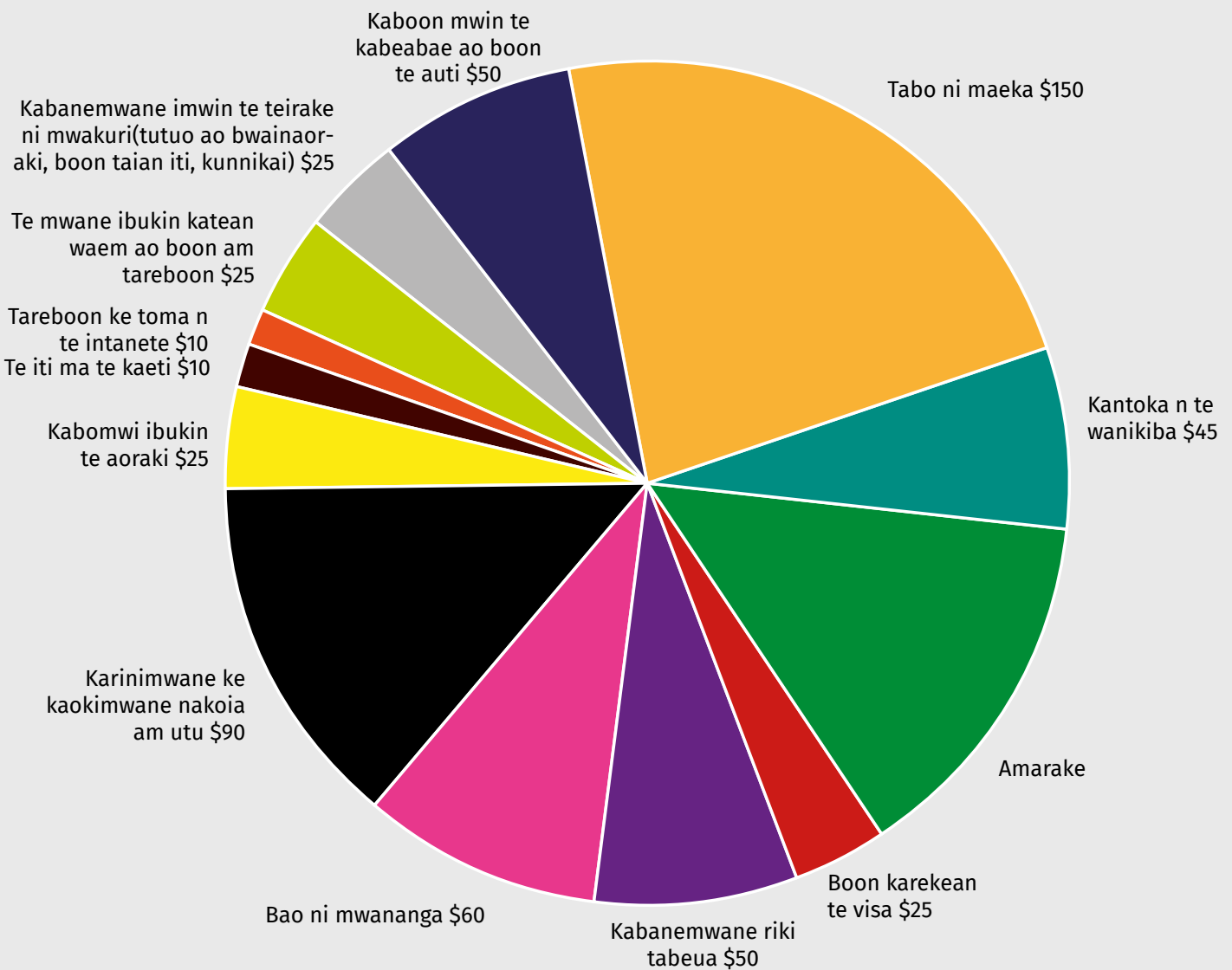
Angiin tabo ni maeka bon iai aia kabaebae te bwakamwane ni moan rinim n te auti. Ngkana iai bwain te auti aika a uruaki iroum, e na kona ngkanne ni kabonganaki te mwane anne ibukin kaitaraan karaoan taian uruaki akanne.

KATOOTOO NI KABANEMWANE AIKA A KATOA WIKI

Te tamnei ae inano e kaota te katootoo ni boon bwaai ma kabanemwane – ake a bobotoi iaon tein te karekemwane n 1 te wiiki. Aikai bon ti katootoo ao mwaiti a na bon kakaokoro bwa e a nakon tein am mwakuri bwa tera nakoam, mwaitira boom, ko mena ia ao tera babairean maium ma am kataumwane.

Tamnei 1- a rin ikai taumwane ibukin kabwaraan kabanemwane n te moan roko

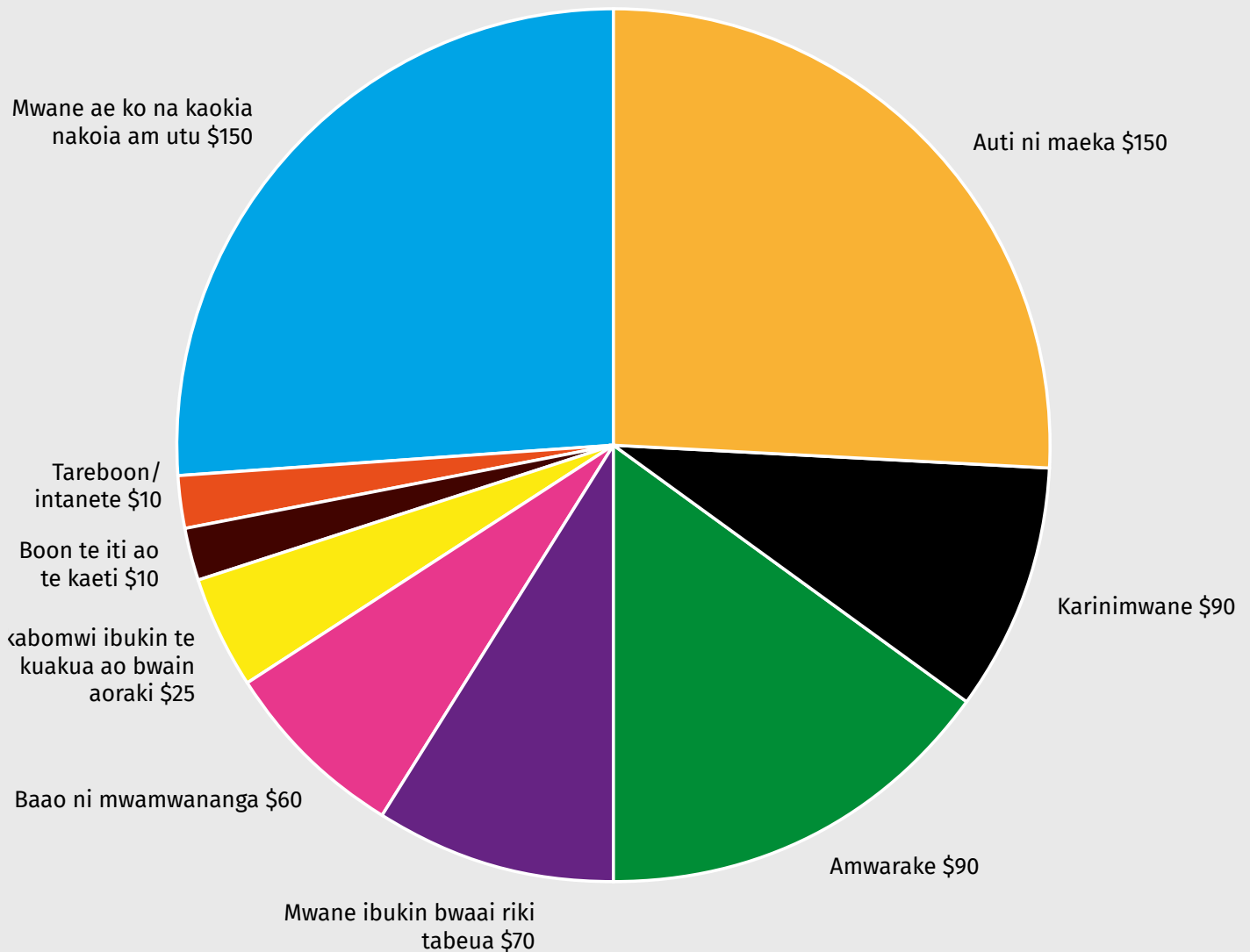
Te katooto iaon te kabanemwane n 1 te wiiki iaon Aotiteria are e boboto iaon tein te boa ae tabangaki mai nano ibukia taan mwakuri aika a bwanin aia aoa ni mwakuri \$753.80 (bwanin) ke \$656.80 (imwin te taekiti)*. **Aio e rin ibuakona taumwane ibukin kaitaraan kabanemwane moan katean waem n aron katoka n te wanikiba, boon karekean te visa, kabanemwane riki tabeua imwain teirakem ni mwakuri ao ai te mwane are ko anganaki bwa katean waem ni moan mwanagam ke rokom.**

*Tein kanoan biribirin te mwane n 1 Turai 2020 ao e na kona ni manga bitaki.

Tamnei 2- imwin tian kabooan mwiin bwakamwane ni kabane ibukin katean waem

Te katooto n tein boon te maiu n te wiiki i Aotiteria are e boboto iaon te tiani bo mai nano ae tabangaki ibukia taan mwakuri ake e bwanin aia aoa ni mwakuri \$753.80 (bwanin) ke \$656.80 (imwin te angabwai)*. **Aio e kaoti kabanemwane imwin tian kabooan mwiin kabanemwane ni kabane ni moan rokom.**

*Tein kanoan biribirin te mwane n 1 Turai 2020 ao e na kona ni manga bitaki.

TERA AE KO NA KARAOIA NGKANA KO AKI OOTA NI BEEBWAN AM BWAKABWAI

Te moan bwai kona maroro moa ma am tia kamwakuri. Ngkana iai riki am kan titiraki kata riki am anga teuana

1. Maroro ma te Aobitia are tabeakiniko ke are e tei man LSU.
2. Reitaki nakon te Pacific Labour Facility Worker Welfare Hotline ibukin buokam n te nambwa aio: 1800 51 51 31 (e uki 24 te aoa, ao akea boona).
3. Reitaki nakon te Fair Work Ombudsman(ana rabwata te Tautaeaka n Aotiteria ae e inaomata ae tauraoi n anga te buoka ae e aki kaboaki). Tareboon: 13 13 94. Ibukin rongorongongo iaon itera n taumwane man boom, nora aio: <https://www.fairwork.gov.au/pay/deducting-pay-and-overpayments>